

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.01.200>

JEL classification: E61, H79, M29, L51, R58
UDC: 502:352

Наталія КРИВОКУЛЬСЬКА

кандидат економічних наук, доцент,
доцент,
кафедра менеджменту, публічного управління та персоналу,
Західноукраїнський національний університет, Україна
E-mail: business.nata@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-6425-8762
ResearcherID: G-6470-2017

Юрій БОГАЧ

кандидат економічних наук,
доцент,
кафедра менеджменту, публічного управління та персоналу,
Західноукраїнський національний університет, Україна
E-mail: ioabo@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-6739-5583
ResearcherID: G-6695-2017

КОНТИНУУМ ЕКСПЛІКАЦІЙ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНИХ УПРАВЛІННЯ І МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

АНОТАЦІЯ

Стверджується, що здійснення місцевої екологічної політики вимагає розвитку систем екологічних управління і менеджменту. Обґрунтовано, що модернізацію екологічних управління і менеджменту в умовах децентралізації влади можна розглядати як: просторово-часовий, ієрархічний і орієнтаційний континууми. Резюмовано, що наукове пояснення неперервності модернізації екологічних управління і менеджменту в умовах децентралізації влади, значимості такої модернізації та векторів здійснення формує науковий продукт, який принесе користь шляхом його реалізації у практичній площині щодо посилення різних інститутів, передусім, інституту держави, і забезпечення місцевого екологічного розвитку.

Вступ. Умови децентралізації влади обумовлюють виключну значимість модернізації екологічних управління і менеджменту, результатом чого мають стати: результативна місцева екологічна політика, здійснювана із залученням громадськості до вирішення екологічних питань; активна, внутрішньо мотивована і еколого орієнтована діяльність суб'єктів господарювання.

Мета. Метою даної статті є обґрунтування континууму експлікацій модернізації екологічних управління і менеджменту в умовах децентралізації влади.

Метод (методологія). Для досягнення поставленої мети було використано комплекс методів дослідження: теоретичні – аналіз, синтез, порівняння, систематизація та узагальнення наведених у науковій літературі концептуальних положень з досліджуваної проблематики.

Результати. На екологічну сферу чинять вплив науково-технічні, соціальні, економічні, правові та інші фактори, які змінюються, а тому екологічні управління і менеджмент повинні зазнавати модернізації.

Сфера застосування результатів дослідження. Отримані результати застосовні у теоретичній і практичній площинах щодо модернізації екологічних управління і менеджменту в умовах децентралізації влади, вдосконалення реалізації місцевої екологічної політики.

Висновки. Результативність реалізації екологічної політики в умовах децентралізації влади значною мірою залежить від учасників (суб'єктів) здійснення екологічного управління, використовуваного ними інструментарію.

© Наталія Кривокульська, Юрій Богач, 2023

Отримано: 03.03.2023 р.

Рекомендовано до друку: 20.03.2023 р.

Опубліковано: 29.03.2023 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати:

Кривокульська Н., Богач Ю. Континуум експлікацій модернізації екологічних управління і менеджменту в умовах децентралізації влади. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33. № 1. С. 200-210. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.01.200>

Вплив факторів змінного середовища вносить корективи, а тому екологічні управління і менеджмент повинні модернізовуватися.

Ключові слова: екологічне управління; екологічний менеджмент; децентралізація влади; просторово-часовий; ієрархічний і орієнтаційний континууми.

Вступ

У Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки зазначено, що «для України з'явилися безпрецедентні масштабні виклики, що кардинально змінили та досі мають суттєвий вплив на соціально-економічну та політичну ситуацію в країні, регіонах та територіальних громадах... загальнодержавні та глобальні виклики безумовно впливають на формування основних тенденцій та проблем регіонального розвитку» [17].

Крім того, «сучасні умови глобалізаційних і інтеграційних процесів вимагають перегляду розуміння суспільства як групи окремих осіб і механічного об'єднання приватних економічних інтересів (інтересів окремої людини або окремих виробництв. Суспільні потреби повинні інтегрувати в собі потреби та інтереси функціонування і прогресивного розвитку суспільства (регіону, галузей, трудових колективів, окремих осіб) загалом. Сьогодні визначальний характер загальнодержавного інтересу зменшує свою значимість завдяки множині суспільних потреб та інтересів, що пов'язано з підвищенням самостійності регіонів, децентралізацією управління, локалізацією інтересів (в тому числі, екологічних) на місцевому рівні» [9].

Варіанти вирішення екологічних проблем через здійснення екологічного управління і екологічного менеджменту розглядали в своїх працях В. Андрейцев, В. Дьомкін, В. Крисаченко, С. Майстро, В. Мартиненко, М. Хилько, Ю. Шемшученко. Питанням реалізації екологічної політики в умовах децентралізації влади присвячені праці П. Кулинич, О. Д. Лазор, О. Я. Лазор, Н. Малишевої, В. Олещенко та інші теоретики і практики.

Усе зазначене вище актуалізує питання континууму експлікацій модернізації екологічних управління і менеджменту в умовах децентралізації влади.

Мета статті

Мета статті – довести, що здійснення місцевої екологічної політики вимагає розвитку систем екологічних управління і менеджменту. Дати наукове пояснення неперервності модернізації

екологічних управління і менеджменту в умовах децентралізації влади через призму просторово-часового, ієрархічного і орієнтаційного континуумів, значимості такої модернізації та векторів здійснення.

Виклад основного матеріалу дослідження

У відповідності до Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року, «метою державної екологічної політики є досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем» [19].

Стратегічні цілі державної екологічної політики, визначені документом [19], повинні бути адаптовані через регіональну екологічну політику, розвиток місцевого управлінського і соціального потенціалу щодо управління охороною довкілля. Для цього повинні бути: чітко визначені функції регіонального і місцевого рівнів екологічного управління; синхронізовані зусилля суб'єктів управління щодо вирішення екологічних проблем; сформовані системи екологічного менеджменту, а також екологічного управління, яка повинна зазнати модернізації в умовах децентралізації влади.

У науковій праці [7] на основі виокремлення найістотніших відмінностей у поняттях «екологічне управління» і «екологічний менеджмент» (табл. 1) запропоноване авторське трактування поняття «екологічний менеджмент» наступним чином: добровільна, ініціативна та результативна діяльність економічних суб'єктів, спрямована на реалізацію їх власних екологічних цілей, проектів, програм, розроблених на основі принципів екоефективності та екосправедливості.

Під екологічним управлінням автор [7] розуміє діяльність державних органів різних рівнів, органів місцевого самоврядування та економічних суб'єктів, в основному спрямовану на дотримання обов'язкових вимог природоохоронного законодавства, а також на розробку та реалізацію відповідних цілей, проектів і програм.

Таблиця 1. Відмінності у поняттях «екологічне управління» та «екологічний менеджмент»

№ з/п	Екологічне управління	Екологічний менеджмент
1	2	3
1	Здійснюється органами державної влади, органами місцевого самоврядування та економічними суб'єктами	Здійснюється економічними суб'єктами
2	Зовні мотивована діяльність, зумовлена вимогами природоохоронного законодавства	Внутрішньо мотивована діяльність, зумовлена, в першу чергу, принципами екоефективності та екосправедливості
3	Діяльність, обов'язкова у своїй основі	Діяльність ініціативна та добровільна в своїй основі
4	Діяльність, здійснювана в рамках посадових інструкцій	Діяльність, що залежить від особистої зацікавленості менеджера в її кінцевих результатах, і зумовлена його кваліфікацією, досвідом і мистецтвом
5	Переважає процес управління над її результатом	Переважає результат реалізації екологічного менеджменту над процесом
6	Первинність формалізації, консервативність та обмеженість	Первинність активності, необхідність пошуку нових можливостей і шляхів, творчі аспекти
7	Відносна легкість імітації і фальсифікації ефективної діяльності	Практична неможливість імітації і фальсифікації ефективної діяльності

Сформовано на основі методологічного підходу [7].

Модернізацію екологічних управління і менеджменту в умовах децентралізації влади можна розглядати як: просторово-часовий, ієрархічний і орієнтаційний континууми.

Як просторово-часовий континуум модернізація екологічних управління і менеджменту в умовах децентралізації влади є методологічною основою аналізу процесів становлення і розвитку систем екологічного управління і менеджменту, передусім, як соціальних (соціокультурних) систем, елементами яких є інституції та інститути. Просторово-часовий континуум дозволяє дослідити цей феномен, опираючись на виявлення потенціалу суб'єктів таких управління і менеджменту і їх змістовно-ціннісних позицій, організацію їх діяльності, відображену через різні інститути.

Екологічне управління зазнавало змін і проходило етапи утвердження і трансформації. Певною мірою це було пов'язано з розширенням екологічної проблематики і поглибленням екологічної кризи. Остання стала часовим і просторовим викликом для модернізації екологічних управління і менеджменту. Показовою з цього приводу є інформація щодо головних сфер зближення екологічного законодавства України із законодавством, закріпленим в природоохоронних директивах і нормативно-правових актах ЄС, наведена у джерелі [2] (табл. 2).

Як бачимо з табл. 2, екологічне управління повинно зазнавати модернізації через вдосконалення його правових основ. Крім того, екологічне управління повинно розвиватися через вдосконалення такого його інструменту як екологічне оподаткування, оскільки «у разі приведення вітчизняної системи екологічних податків до стандартів ЄС їх питома вага в зведеному бюджеті України могла б збільшитися до 6-9 % порівняно з нинішнім рівнем у майже 3 млрд. грн., або лише 1% податкових надходжень» [3].

Екологічний менеджмент також проходить етапи свого становлення і розвитку. На це вказує теза наступного змісту: «у більш широкому розумінні екологічний менеджмент повинний сприяти розробці основ концепції стійкого еколого-економічного розвитку. Такий розвиток припускає відмову від сформованої на практиці концепції екстенсивного економічного зростання, що лежала в основі розвитку системи світового господарства і природних ресурсів, яка базувалася на уявленні про невичерпність і необмеженість можливостей природного середовища до самовідновлення» [15].

Свідченням проходження екологічним менеджментом етапів свого розвитку є виокремлення окремими авторами (Л. Малюта, Л. Мельник, Р. Шерстюк) природоохоронного й екологічного менеджменту (табл. 3).

Таблиця 2. Головні сфери, в яких необхідно здійснити зближення екологічного законодавства України із законодавством, закріпленим в природоохоронних директивах і нормативно-правових актах ЄС

№ з/п	Сфери зближення екологічного законодавства
1	Горизонтальне законодавство (оцінка дії на оточуючу середовище, екологічна інформація).
2	Якість атмосферного повітря (викиди стаціонарних і мобільних джерел, стандарти якості повітря, контроль продукції (озоноруйнуючі речовини, продаж і використання небезпечних хімічних речовин).
3	Відходи (переробка і захоронення відходів, особливі відходи (відходи нафтопродуктів, пакувальних матеріалів, акумулятори, активний мул, відпрацьовані змащувальні масла, батареї), небезпечні відходи (транспортування, експорт, імпорт)).
4	Якість води (міські стічні води (побутові, промислові), водна політика, поверхневі води (води для купання і рибальства), підземні води, питна вода).
5	Жива природа (природне середовище існування дикої флори і фауни (птахи, захист лісів від атмосферних забруднень і пожеж), торгівля видами диких рослин і тварин).
6	Контроль промислового забруднення, контроль ризику від аварій (інтегроване запобігання викидів, скидань і відходів, контроль промислового ризику, екологічна безпека, система екологічного менеджменту і аудиту, контроль продукції (екологічне маркування).
7	Хімічні речовини і генетично модифіковані організми (тестування хімічних речовин і повідомлення про хімічні речовини (класифікація, упаковка, маркування), використання генетично модифікованих організмів, контроль продукції (азбест, миючі засоби), транспортування, експорт, імпорт небезпечних речовин).
8	Рівень шуму (транспортні засоби, машини, механізми, прилади і будівельна техніка).
9	Ядерна безпека і радіаційний захист (стандарти безпеки (охорона здоров'я персоналу і населення), транспортування радіоактивних речовин і відходів, контроль продовольства).

Сформовано за [2].

Таблиця 3. Характеристики природоохоронного й екологічного менеджменту

№ з/п	Природоохоронний менеджмент	Екологічний менеджмент
1	Природоохоронний менеджмент (Environmental Management) не вимагає істотної зміни ситуації техніко-економічної системи. Це як би консервативний екологічний менеджмент або перша ступінь готовності підприємства до вирішення проблем екологічної безпеки. Природоохоронний менеджмент – це система економічного управління об'єктом шляхом пристосування вже наявної інфраструктури до вимог національних і міжнародних нормативів, актів, правил у сфері ресурсозбереження та раціонального природокористування. Основними завданнями природоохоронного менеджменту є: - економія сировинних ресурсів; - мінімізація відходів і забруднень навколишнього середовища; - організація безпечної праці персоналу; - оцінка екологічного ризику; - виділення коштів на створення «зеленого» іміджу підприємства; - інформування населення про характер виробничої діяльності підприємства і про стан навколишнього середовища в зоні дії підприємства.	
2	Екологічний менеджмент (Ecological Management) – більш досконала система управління. Стосовно підприємства він передбачає формування екологічно безпечного виробничо-територіального комплексу, забезпечує оптимальне співвідношення між екологічними та економічними показниками протягом усього життєвого циклу як самого комплексу, так і виробленої ним продукції. Основними завданнями екологічного менеджменту є: - організація екологічно безпечних виробничих процесів; - забезпечення екологічної сумісності всіх виробництв; - попередження негативного антропогенного впливу на природу в процесі виробництва, споживання та утилізації продукції, що випускається; - отримання максимального результату при мінімальній шкоді для навколишнього середовища; - перетворення екологічних обмежень у нові можливості зростання виробничої діяльності; - оновлення продукції виходячи з попиту та створення «зеленого» іміджу підприємства в очах громадськості; - створення і впровадження маловідходних технологій; - стимулювання природоохоронних ініціатив, що знижують витрати або сприяють зростанню доходів.	

Сформовано на основі [10].

Хоча сам факт наведеного у табл. 3 поділу, в цілому, й дозволяє говорити про етапність розвитку екологічного менеджменту, аналіз завдань природоохоронного менеджменту вказує на те, що вони більшою мірою характерні для сучасного стану екологічного управління, оскільки, у документі [19] йдеться про «формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва, ...зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, ...соціально-економічний розвиток та здоров'я населення, інтеграцію екологічної політики у інші політики». Наведені у табл. 2 завдання природоохоронного менеджменту, в цілому, на це й зорієнтовані.

Інший погляд на взаємозв'язок екологічного управління і екологічного менеджменту має наукова праця В. Мартиненка [13]. Його відображає наступна теза: «в умовах реструктуризації і зміни форм власності використання ринкових механізмів екологічного управління є особливо актуальним, оскільки діючі в Україні моделі організації та управління природокористуванням та охороною природного середовища не забезпечують узгодженості економічних і природоохоронних цілей в масштабах країни, і, відповідно, реалізацію оптимальних екологічно-економічних управлінських рішень. У зв'язку з цим нагріла необхідність у розробці та впровадженні нових систем екологічного управління. Як показує досвід передових країн світу, однією з таких систем в умовах ринкових трансформацій визнано систему екологічного менеджменту».

Автор [13] виокремлює такі «основні ознаки екологічного менеджменту: 1) він є складовою загальної системи екологічного управління; 2) він є системою ринкового управління довкіллям; 3) його дія обмежується на територіальному ієрархічному рівні в рамках регіону, корпорації, підприємства в сферах з ринковими відносинами, насамперед, виробничий».

Спірною є перша ознака екологічного менеджменту, оскільки, на нашу думку, і екологічне управління, і екологічний менеджмент є різні за змістовим наповненням і суб'єктною реалізацією. Також екологічний менеджмент є результатом екологічної політики і екологічного управління, які здійснює держава (чи держава рухається по шляху сталого розвитку, чи закріпила вона законодавчо екологічні цінності, чи захист довкілля є стратегічною ціллю держави, чи держава використовує мотиваційні (економічні) інструменти впливу на товаровиробників, які застосовують маловідходні технології тощо).

Через призму просторово-часового континууму розглядає модернізацію екологічних управління і менеджменту в умовах децентралізації влади

В. Мартиненко, який зазначає, що «будуватися і розвиватися екологічна політика та система екологічного менеджменту повинна за принципом послідовного вдосконалення, тобто бути спрямованою на досягнення кращих показників в усіх екологічних аспектах діяльності підприємства у відповідності до його екологічної політики та поетапне наближення до поставленої мети, вибір реальних цілей і визначення реального часу їх досягнення [13].

Більше того, формуючи систему екологічного менеджменту в Україні, слід враховувати і проблеми, вирішення яких сприяє переведенню господарського комплексу на модель екологічно-економічного розвитку: запровадження принципово нового економічного механізму управління захистом довкілля; екологічно переорієнтована інвестиційна політика з чітко визначеними пріоритетами щодо стабільного розвитку економіки та забезпечення рівня екобезпеки країни тощо. Приміром, у розвинутих країнах фіксована частка ВВП на інвестування екологічної сфери становить 6-8%.

Питання трансформації систем екологічного управління і менеджменту безпосередньо стосується функціонування і розвитку інститутів. Переважно через активний розвиток інститутів, які є відображенням політичних, економічних, соціальних, культурних та інших умов життєдіяльності суспільства, визначаються межі та формують передумови для екологічного розвитку. Передусім, йдеться про становлення і розвиток інституту держави, який виконує функціональне навантаження щодо захисту довкілля і забезпечення екологічної безпеки. Його характеристиками є: психологічність, історичність, структурність, функціональність (табл. 4).

Континуум модернізації екологічних управління і менеджменту в умовах децентралізації влади розкривається через часову і просторову форми. Крім того, в структурі такого континууму експлікацій, виражених через участь державних органів і органів місцевого самоврядування, громадськості, суб'єктів господарювання зберігається спрямованість таких управління і менеджменту в системі «суб'єкт-об'єкт». Розуміння закономірності цих зв'язків дозволить через континуальне регулювання трансформувати (покращити) якість інститутів як джерела модернізації екологічних управління і менеджменту в умовах децентралізації влади. У цьому зв'язку наведемо параметри, які посилюють потенціал «держави»: «адміністративно-політична еліта, здатна розробляти та впроваджувати ефективну державну політику; вплив науки на соціально-економічний розвиток держави; ефективна система національної безпеки» [11].

Модернізацію екологічного управління в умовах децентралізації влади можна розглядати з позиції континуально-ієрархічного підходу. Він дозволяє простежити зміну і плавний перехід функціонального навантаження суб'єктів

екологічного управління при зміні умов середовища (в умовах децентралізації влади), невіддільність реалізації такого навантаження в рамках модернізації екологічного управління.

Таблиця 4. Характеристики інституту держави в сфері захисту довкілля

№ з/п	Характеристики і їх зміст
1	<i>Психологічність</i> (цей інститут є психологічним утворенням). Доповнюючи цю характеристику інституту держави як основного в сфері екологічного управління, зазначимо, що сьогодні, наприклад, йому слід позбутися “великих неврозів” нашого часу: - неврозу влади (в діяльності багатьох посадових осіб державних органів пріоритетом є не результативна функціональна діяльність, а гонитва за владою, престижем та володарюванням); - неврозу покори (часто в ієрархічній структурі державні органи регіонального і місцевого рівнів змушені коритися вищестоящим організаціям і неформальним вказівкам їх керівників); - неврозу ізоляції (як і раніше, сьогодні діяльність багатьох державних органів залишається більшою чи меншою мірою закритою для суспільства і громадськості, що вказує на збереження тенденції «втєчі від суспільства»);
2	<i>Історичність</i> (інститут держави як і інші інститути є продуктом розвитку суспільства). Приміром: - через управлінську еліту слід «свідомо і на раціональному рівні планувати і регулювати загальну політику управління в державі відносно до моделі її розбудови у майбутньому» [12, с. 213–214]; - «інститут сучасної національної держави зазнає впливу низки негативних факторів технологічного, економічного, політичного, військово-безпекового, ідеологічного та соціокультурного характеру, однак усі ці чинники не руйнують цей інститут, а лише його видозмінюють» [6, с. 600];
3	<i>Структурність</i> . Інститут держави представлений державними органами, яким відведено певне місце у структурі цього інституту. Також цей інститут має стосунок до інших інститутів (приміром, громадськості (громадськість має право брати участь у прийнятті екологічних рішень), інституту власності (особливості управління і регулювання природоресурсної діяльності залежать від форми власності на природні ресурси);
4	<i>Функціональність</i> (означає, що інститут держави існує доти, допоки виконує функції екологічного спрямування (законодавчі, нормативні, мотиваційні, консолідації суспільства та ін.).

Сформовано авторами з використанням джерел [12, с. 213–214; 6, с. 600].

Зміною умов середовища є реформа з децентралізації, яка стартувала в Україні у 2014 році, і стала часовим і просторовим викликом для модернізації екологічного управління. «Точкою відліку цієї реформи вважається схвалення Кабінетом Міністрів України Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Концепцію прийнято з метою визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад» [5, с. 5; 20].

Децентралізація влади передбачає передачу повноважень. Тому, законодавчим актом [18] з урахуванням його останньої редакції (01.01.2023

року) від моменту прийняття до виключної компетенції сільських, селищних, міських рад віднесено: «прийняття рішень щодо здійснення виконавчим органом сільської, селищної, міської ради державного контролю за використанням та охороною земель; вирішення відповідно до закону питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення, а також про скасування такого дозволу; надання відповідно до законодавства згоди на розміщення на території села, селища, міста нових об'єктів, у тому числі місць чи об'єктів для розміщення відходів, сфера екологічного впливу діяльності яких згідно з діючими нормативами включає відповідну територію; вирішення питань у сфері поводження з небезпечними відходами відповідно до законодавства; прийняття рішення про запровадження системи енергетичного менеджменту, затвердження положення про систему енергетичного менеджменту тощо».

Доказом невіддільності функцій управління на різних рівнях, загалом, є те, що сьогодні децентралізація і місцеве самоврядування проходять випробування війною, а також теза такого змісту: «у політичному середовищі та в експертних колах сьогодні дедалі активніше обговорюється подальша доля децентралізації, а також перспектива розвитку територіальних громад в умовах воєнного стану. Передусім це стосується непорушності принципу субсидіарності та доцільності автономного прийняття багатьох управлінських рішень органами місцевого самоврядування. Думки з цього приводу розділилися: з одного боку, наводяться аргументи на користь вибудовування доволі жорсткої централізованої владної вертикалі (за аналогією з військовою ієрархією), з іншого – обґрунтовується необхідність збереження реальної самостійності територіальних громад в управлінні власним економічним потенціалом і людським капіталом задля їх максимально ефективного використання. Відтак можна стверджувати, що сьогодні першочерговим завданням, спрямованим на адаптацію діючої системи місцевого самоврядування в Україні до реалій воєнного часу, має стати його чітка та послідовна інституціоналізація з урахуванням попередніх здобутків децентралізації» [4].

Прикладом невіддільності функціонального навантаження щодо екологічного управління на різних рівнях є програмно-цільове управління. Воно передбачає виконання державних програм розвитку сфер і галузей місцевої економіки, в тому числі, житлово-комунальному господарстві (ЖКГ), в основу яких покладені відповідні законодавчі акти (Закони України: «Про житлово-комунальні послуги, «Про енергетичну ефективність будівель» та інші»), дія яких поширюється на загальнодержавний, регіональний і місцевий рівні управління.

Попри те, що сьогодні розширено існуючі повноваження територіальних громад, спостерігаємо пасивність багатьох громад в екологічних питаннях. Причинами цього є: недосконалий адміністративний та інституційний супровід процесу екологічного управління (реорганізація територіальних органів Держлісагентства України; слабкий контроль і участь з боку поліції, прокуратури, судів; відсутність стимулів для органів місцевого самоврядування здійснювати охорону довкілля; недосконалість інструментів впливу тощо). Вирішення цих проблемних питань сприятиме вдосконаленню екологічного управління, покращенню якості довкілля регіонів і територіальних громад. Тобто,

буде досягнуто орієнтаційного континууму, що відобразиться у підвищенні рівня екологічної сталості регіонів, екологізації функціонального навантаження суб'єктів екологічного управління, суспільства загалом (розвиток екологічної культури, створення екологічних кластерів, формування екологічних провінцій тощо), і як наслідок – у покращенні стану довкілля і, відповідно, умов життєдіяльності населення.

Реформи, які реалізуються в суспільстві, дали можливість громадськості брати участь в управлінні екологічним, соціальним і економічним розвитком. Тому, налагодження комунікаційних відносин органів державної влади усіх рівнів з громадськістю пов'язане із створенням передумов для розвитку екологічної активності, забезпеченням масовості екологічного руху, який повинен бути зорієнтований на розв'язання природоохоронних проблем як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні. Подальший розвиток підсистеми громадського регулювання повинен супроводжуватися розширенням взаємодії та посиленням ініціативи громадських формувань, створенням інноваційних структур співробітництва, що будуть об'єднувати різні соціальні кола суспільства і регіони.

Важливим інструментом впливу в сферах екологічного управління і менеджменту повинен бути інформаційний супровід. Аргументом на користь цього є дані джерела [1] (рис. 2) стосовно того як оцінюють опитувані організації якості та достовірність екологічних повідомлень у ЗМІ на тему довкілля.

Тому, широкое, цілеспрямоване інформування суб'єктів господарювання про переваги імплементації екологічного менеджменту (фінансові, соціальні, іміджеформуючі та інші) дозволить активізувати економічну зацікавленість підприємств, зменшити екологічну шкоду довкіллю, створити передумови для збільшення попиту на продукцію підприємств, які впроваджують систему екологічного менеджменту.

Активнішої реалізації екологічного менеджменту сприятиме усунення перешкод для стабільного інвестиційного супроводу екобезпеки, які охоплюють: «інституціональні, викликані недостатньою розробкою нормативно-законодавчої бази, зокрема, недостатньою системою примусу до виконання екологічних вимог, незацікавленістю бізнесу до участі в реалізації екологічних проектів; 2) фінансово-економічні, викликані високим рівнем ризиків, низькою економічною ефективністю, тривалим строком реалізації екологічних проектів; 3) інформаційні, викликані недостатньою інформацією про соціальні й екологічні вигоди від реалізації інноваційних екологічних проектів» [16].

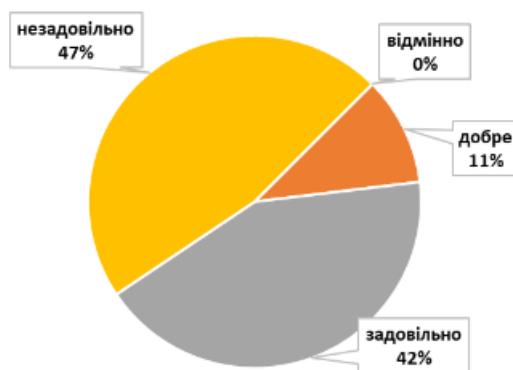

Рис. 2. Результати оцінки якості та достовірності екологічних повідомлень у ЗМІ на тему довкілля [1]

Максимально ефективному використанню місцевого природоресурсного потенціалу сприятиме стимулювання місцевими органами державної влади та органами місцевого самоврядування побудови екологічних провінцій. Побудова екологічної провінції, яка володіє певними ресурсами, і які потребують ефективного використання, вимагає, перш за все, виявлення конкурентних переваг такої провінції і формування її маркетингової стратегії. Це пов'язано з тим, що з метою „запобігання” споживання населенням екологічної провінції неякісної продукції (вона може вироблятися підприємствами, які розміщені, або не розміщені на території провінції), забезпечення і стимулювання споживання громадою цієї провінції продукції власне тих підприємств, які входять до неї, доцільним є використання маркетингу. Для цього, наприклад, можна здійснювати вивчення споживчого ринку, споживчого попиту, потреб і, відповідно, забезпечувати адресність випуску продукції. З іншого боку, слід справляти активний вплив на споживчий ринок і споживчий попит, формувати потреби споживачів продукції, яка виробляється в межах екологічної провінції [8].

Зазначене вище вказує на необхідність імплементації екологічної політики у інші види політик (інформаційну, маркетингову тощо).

Покращення стану довкілля, активізація участі недержавних організацій, а також територіальних громад і їх жителів у природоохоронній діяльності залежить від цілепокладаючої різнонапрямленої діяльності щодо розвитку екологічної культури (безпосередньо людини через її саморозвиток та інформування з боку держави з метою перетворення на суб'єкта екологічного управління, а держави – через закріплення у державній політиці

екологічних норм і стандартів, екологічних цінностей, фіксування стратегічних векторів і цілей екологоорієнтованої діяльності на різних рівнях управління).

Як вказується у науковій роботі [14, с. 48-49], «ціннісне осмислення природи означає нерозривну єдність людини і суспільства з природою. Людина і суспільство виступають як елементи єдиної системи «природа – суспільство», поза якої їх існування неможливо; однак при цьому інтереси природи висувуються на перший план, отримують пріоритет над інтересами суспільства, включаються в сферу моралі. При такому підході природа в новій системі моральних цінностей виступає як мета, а не як засіб, що прямо пов'язано з новим розумінням сутності людини як природної істоти. Постає також питання про моральне відношення людини до природи, про особливості цього відношення, про розширення сфери дії традиційних, звичних форм моральної регуляції (норм, принципів, цінностей, ідеалів тощо)».

Висновки та перспективи подальших розвідок

Отже, модернізація екологічного управління і менеджменту в умовах децентралізації влади є об'єктом розгляду через призму: просторово-часового, ієрархічного і орієнтаційного континуумів. Наукове пояснення неперервності такої модернізації, її важливості та траєкторій проведення сприятиме формуванню корисного наукового продукту, використання якого у практичній площині зумовить посилення інститутів-учасників екологічного управління і менеджменту, забезпечення місцевого економічного, соціального і екологічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний звіт «Базове дослідження стану та напрямів розвитку екологічної політики України та перспектив посилення участі організацій громадянського суспільства у розробці та впровадженні політик, дружніх до довкілля» (період: 2018 - січень 2019). Київ, 2019. URL: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2019/12/baseline-research_report_publishing-dec-2019.pdf.
2. Андронов В., Майстро С. Напрями трансформації державної екологічної політики в умовах європейської інтеграції України. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2014_2_10.
3. Веклич О. Приведение экологических налогов к стандартам ЕС может дать до 8% доходов бюджета. URL: <http://zn.ua/.../privedenie-ekologicheskikh-nalogov-k-standartam-es-mozhet-dat>.
4. Війна. Громади. Децентралізація. Як налагодити ефективне управління громадами в сучасних геополітичних реаліях. URL: <https://www.prostir.ua/?news=vijna-hromady-detsentralizatsiya-yak-nalahodyty-efektyvne-upravlinnya-hromadamy-v-suchasnyh-heopolitychnyh-realiyah>.
5. Децентралізація влади в Україні та розвиток екологічних і природоресурсних правовідносин : монографія / Н. Р. Малишева, П. Ф. Кулинич, В. І. Олещенко та ін. ; відп. ред. Н. Р. Малишева. Харків: право, 2019. 304 с. https://pravozdat.com.ua/image/data/Files/631/3_Decentralizacija%20vladi_vnutri.pdf.
6. Кононенко С. В. Форми політологічного розуміння міжнародних відносин [Текст] : монографія / Сергій Кононенко ; Нац. акад. наук України, Держ. установа «Ін-т всесвіт. історії Нац. акад. наук України». К. : [б. в.], 2012. 889 с.
7. Кривокульська, Н. Екологічний менеджмент: реалії і перспективи / Н. Кривокульська. Вісник Тернопільської академії народного господарства. Сер. Економіка. Тернопіль, 2003. Вип. 1. С. 99-104. URL: <http://library.wunu.edu.ua/index.php/uk/56-resursy-biblioteki/pratsi-vykladachiv-tneu/k/605-2011-12-19-14-29-05>.
8. Кривокульська, Н. М. Адаптація регіональної екологічної політики до особливостей територіальних спільнот базового рівня. Галицький економічний вісник. 2012. № 6. С. 23-29.
9. Кривокульська, Н. М. Погляд на екологічний чинник через призму взаємодії суспільства і навколишнього природного середовища / Н. М. Кривокульська // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Економіка / редкол.: В.П. Мікловда (голов. ред.), М.І. Пітюлич, Н.М. Надь та ін. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2010. Вип. 30. С. 15-22. Бібліогр.: с. 22 (26 назв). URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7369>.
10. Курс лекцій підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за спеціальністю 073 «Менеджмент», спеціалізація «Управління інноваційною діяльністю». Укладачі: Шерстюк Р. П., Малюта Л. Я., Мельник Л. М. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/20649/1/zbirnyk_lektsii_eutabb-1.pdf.
11. Кучеренко І. Функціонування інституту держави в умовах глобалізації. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kucherenko_funktsionuvanni_a.pdf.
12. Логвиненко О. Політичне лідерство управлінської еліти України. Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. К., 2007. Вип. 10. С. 208-214.
13. Мартиненко В. О. Екологічний менеджмент як новий ефективний метод управління виробництвом. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць. Х., 2009. № 2 (36). С. 181-186. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwic1oW2nrb8AhVqw4sKHJNAQgQFnoECDIAQ&url=https%3A%2F%2Fessuir.sumdu.edu.ua%2Fbitstream%2F123456789%2F57730%2F7%2FMartynenko_Ekologichnyi_menedzhment.pdf&usg=AOvVaw20GFzZlkh2006M5ewLGA n2.
14. Морозова Л. П., Бондарчук А. О., Варук Ю. С. Роль екологічних цінностей у формуванні екологічної культури особистості. *Young Scientist*. 2017. No 11 (51). С. 46-50.
15. Навчально-методичні рекомендації для самостійного вивчення курсу «Екологічний менеджмент» для студентів очної та заочної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» галузь знань 1801 «Специфічні категорії» спеціальності 8.18010012 «Управління інноваційною діяльністю» / Навчально-науковий інститут післядипломної освіти НУБІП України. К.: ННІ ПО НУБІП України. 2014 69 с.
16. Ніжніков М. Л. Формування напрямів розвитку системи екологічних інвестицій. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/7759/1/ilovepdf_com-154-161.pdf.
17. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.
18. Про місцеве самоврядування: Закон України (редакція від 01.01.2023 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
19. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України (редакція від 28.02.2019 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.

20. Про схвалення концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 330-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.

REFERENCES

1. Analytical report "Basic study of the state and directions of development of Ukraine's environmental policy and prospects for strengthening the participation of civil society organizations in the development and implementation of environmentally friendly policies" (period: 2018 - January 2019). Kyiv, 2019. URL: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2019/12/baseline-research_report_publishing-dec-2019.pdf.
2. Andronov, V., and Maistro, S. (2014). *Directions of transformation of state environmental policy in the conditions of European integration of Ukraine*. http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2014_2_10.
3. Veklych, O. (n.d.). Bringing environmental taxes to EU standards can give up to 8% of budget revenues. <http://zn.ua/.../privedenie-ekologicheskikh-nalogov-k-standartam-es-mozhet-dat>.
4. War. Communities. Decentralization. How to establish effective management of communities in modern geopolitical realities. <https://www.prostir.ua/?news=vijna-hromady-detsentralizatsiya-yak-nalahodyty-efektyvne-upravlinnya-hromadamy-v-suchasnyh-heopolitychnyh-realiyah>.
5. Malysheva, N. R., Kulynych, P. F., and Oleshchenko, V. I. (2019). Decentralization of power in Ukraine and the development of ecological and natural resource legal relations. Kharkiv: Pravo. https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/631/3_Decentralizacija%20vladi_vnutri.pdf.
6. Kononenko, S. V. (2012). *Forms of political understanding of international relations*. National Acad. of Sciences of Ukraine, State institution "University of the Universe. history of the National Acad. Sciences of Ukraine".
7. Kryvokulska, N. (2003). Ecological management: realities and prospects. *Bulletin of the Ternopil Academy of National Economy*, 1, 99-104. <http://library.wunu.edu.ua/index.php/uk/56-resursy-biblioteky/pratsi-vykladachiv-tneu/k/605-2011-12-19-14-29-05>.
8. Kryvokulska, N. M. (2012). Adaptation of regional environmental policy to the peculiarities of territorial communities of the basic level. *Galician Economic Bulletin*, 6, 23-29.
9. Kryvokulska, N. M. (2010). View of the ecological factor through the prism of the interaction of society and the natural environment. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod University*. Uzhgorod: Publishing House of UzhNU "Hoverla", 30, 15-22. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7369>.
10. Sherstyuk, R. P., Malyuta, L. Ya., and Melnyk, L. M. (n.d.). *The course of lectures for the training of specialists of the educational and qualification level "master" in the specialty 073 "Management", specialization "Management of innovative activities"*. Compilers. https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/20649/1/zbirnyk_lektsii_eutabb-1.pdf.
11. Kucherenko, I. (2018). *Functioning of the state institution in the conditions of globalization*. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kucherenko_funktsionuvanni_a.pdf.
12. Logvynenko, O. (2007). Political leadership of the managerial elite of Ukraine. *Modern Ukrainian politics. Politicians and political scientists*, 10, 208-214.
13. Martynenko, V. O. (2009). Ecological management as a new effective method of production management. *Actual problems of state administration*, 2 (36), 181-186. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwic1oW2nrb8AhVqw4sKHJNAQgQFnoECDIQAQ&url=https%3A%2F%2Fessuir.sumdu.edu.ua%2Fbitstream%2F123456789%2F57730%2F7%2FMartynenko_Ekolohichnyi_menedzhment.pdf&usg=AOvVaw20GFzZlkh2006M5ewLGAn2.
14. Morozova, L. P., Bondarchuk, A. O., and Varuk, Yu. S. (2017). The role of ecological values in the formation of the ecological culture of the individual. *Young Scientist*, 11 (51), 46-50.
15. Educational and methodological recommendations for independent study of the course "Environmental management" for full-time and part-time students of the educational and qualification level "Master" field of knowledge 1801 "Specific categories" specialty 8.18010012 "Management of innovative activities" / Educational and Scientific Institute of Postgraduate Education NUBIP of Ukraine. Kyiv: NNI PO NUBIP of Ukraine.
16. Nizhnikov M. L. (n.d.). *Formation of development directions of the ecological investment system*. http://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/7759/1/ilovepdf_com-154-161.pdf.

17. *On the approval of the State Regional Development Strategy for 2021-2027*. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 5, 2020 No. 695. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.
18. *On local self-government*: Law of Ukraine (2023). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
19. *On the Basic principles (strategy) of the state environmental policy of Ukraine for the period up to 2030*: Law of Ukraine (2019). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.
20. *On approval of the concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine*. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 1, 2014 No. 330. (2014). <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.

Nataliia Kryvokulska, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor, Department of Management, Public Administration and Personnel, West Ukrainian National University, Ukraine

Yurii Bohach, PhD in Economics, Associate Professor, Department of Management, Public Administration and Personnel, West Ukrainian National University, Ukraine

CONTINUUM OF EXPLACATIONS OF MODERNIZATION OF ECOLOGICAL ADMINISTRATION AND MANAGEMENT IN THE CONDITIONS OF POWER DECENTRALIZATION

Abstract

It is stated that implementation of local ecological policy requires development of ecological administration and management systems. It is substantiated that modernization of ecological administration and management in the conditions of decentralization of power can be considered as: space-time, hierarchical and orientational continuum. It is summarized that the scientific explanation of the continuity of modernization of ecological administration and management in the conditions of decentralization of power, the significance of such modernization and the vectors of its implementation forms a scientific product that will bring benefits through its implementation in the practical plane regarding the strengthening of various institutions, first of all, the institution of the state, and the provision of local ecological development.

Introduction. The conditions of decentralization of power determine the exceptional significance of modernization of ecological administration and management, the result of which should be: an effective local environmental policy implemented with the involvement of the public in solving environmental issues; active, internally motivated and ecologically oriented activities of business entities.

Goal. The purpose of this article is to substantiate the continuum of explications for modernization of ecological administration and management in the conditions of decentralization of power.

Method (methodology). To achieve the goal, a set of research methods was used: theoretical - analysis, synthesis, comparison, systematization and generalization of the conceptual provisions of the researched issues presented in the scientific literature.

Results. The environmental sphere is influenced by scientific and technical, social, economic, legal and other factors that change, and therefore ecological administration and management must undergo modernization.

Sphere of application of research results. The obtained results are applied in the theoretical and practical planes regarding modernization of ecological administration and management in the conditions of decentralization of power, improvement of the implementation of local ecological policy.

Conclusions. The effectiveness of implementation of the ecological policy in the conditions of decentralization of power largely depends on the participants (subjects) of ecological management, the tools used by them. The influence of factors of the changing environment makes adjustments, and therefore ecological administration and management must be modernized.

Keywords: ecological administration; ecological management; decentralization of power; space-time; hierarchical and orientational continuums.

Cite as: Kryvokulska, N., and Bohach, Y. (2023). Continuum of explications of modernization of ecological administration and management in the conditions of power decentralization. *Economic analysis*, 33 (1), 200-210. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.01.200>